

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 37.013.73

Т. В. Каюк

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГУМАНІТАРНО- ФІЛОСОФСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

У статті показаний взаємозв'язок та взаємовплив між світовими та освітніми процесами. Вказано на складність та неоднозначність глобальних уніфікаційних процесів відносно циклу гуманітарних наук. Наголошено на важливості діалогу на засадах принципу наукової «любові» у всіх сферах функціонування людства, а особливо в освіті та науці.

Ключові слова: *освіта, уніфікація, діалог.*

Постановка проблеми: Сучасний світ знаходиться у процесі об'єднання в єдину спільноту, і зміни у всіх сферах життя набувають невідворотного характеру. Суть глобалізаційних процесів полягає у їх іманентній вимозі приведення всіх систем до єдиного стандарту, шаблону, що, власне, робить можливою їх взаємодію. І таким чином, на передній план виходить питання уніфікації усього різноманіття національного та унікального, адже фактично, це означає знищення плюральності форм, думок, позицій тощо. Навіть без агресивної критики та насадження, введення певних єдиновірних та єдино правильних стандартів з часом нівелює загальну рівність – припиняється будь-який діалог. Вплив вищезазначених тенденцій на освіту (її окремі напрями та дисципліни) є дуже неоднозначним.

Аналіз актуальних досліджень: у вітчизняній філософії освіти питання постіндустріального суспільства, постмодерної культури та освіти розробляють Саух П. Ю., Михаліна О., Ковжога С.О., Полежаєв А.М., Тузіков С.А., Жук М., Костанчак та інші; окремим пунктом є використання методів та принципів синергетики в організації освіти, що цікавить таких науковців як

Добронравова І.С., Кочубей Н.В., Лутай В.С. тощо. Ці автори та проблеми репрезентують лише невелику частину загального наукового процесу, що розгорнувся у даному полі.

Метою статті є аналіз впливу глобалізаційних процесів на освіту та встановлення особливостей трансформації гуманітарно-філософського культурно-освітнього простору у загальносвітовому контексті.

Виклад основного матеріалу. Якщо вести мову про освітню сферу, то тут не виникає особливих проблем при стандартизації дисциплін фізико-математичного циклу, по суті це навіть сприяє їх прогресу та розвитку. Адже ці галузі людського пізнання направлені на виявлення об'єктивно існуючих закономірностей світобудови, тобто на пізнання фізичного світу такого, яким він вже є. Така спільність і об'єктивність їх предмету є ґрунтовною підставою для вироблення одного понятійного апарату та методології. Власне, жодні національні, етнічні чи регіональні відмінності не мають значного впливу на розвиток цих наук. Історія свідчить, що лише релігійні та традиційні забобони можуть стати на шляху їх прогресу.

Іншу ж ситуацію маємо при розгляді дисциплін гуманітарного напрямку, оскільки сфера їх пізнання не володіє цілковитою об'єктивністю. Гуманітарії не просто пізнають, а *конструюють світ* – соціальний світ та світ культури. Ці два світи є не менш реальними та значимими для людства, ніж світ природи. Проте їм іманентно притаманна велика доля суб'єктивного (особистісного, національного тощо), яка викликає значні сумніви щодо можливості та доцільності вироблення єдиних стандартів в їх пізнавальному полі.

Процеси об'єднання та уніфікації проходять на різних рівнях і важливим є момент їх інституалізації. Проте сьогодні спостерігаємо не лише виникнення різних наддержавних та транснаціональних структур і організацій, а й взаємопроникнення культур на рівні особистого міжлюдського спілкування. Це означає, що інтеграційні процеси стали частиною усієї культури сучасного світу, на всіх його рівнях.

Таким чином виникає питання: чи є цей процес *трансформацією* національних культурних та гуманітарно-філософських просторів у один – глобальний (наднаціональний), чи є певним *утворенням нового рівня*? Автор статті

вважає, що ми стаємо свідками створення *нового, ще одного рівня існування культури*, наявність якого не має бути запереченням різних національних рівнів. Фактично створюються два взаємодіючі і взаємопроникні, але якісно відмінні рівні культури, а отже, і освіти. Враховуючи нелінійність сучасних процесів, маємо відмовитися і від лінійної оцінки та розгляду культури і тим самим визнати появу нового рівня: «Смисловим стрижнем нового світорозуміння в сучасній науці стає нелінійне мислення, яке найперше означає відмову мислити все існуюче згідно з логікою прямої» [1, с. 5]. Це означає, що розвиток не має рухатися відповідно однієї прямої лінії, але паралельно на багатьох рівнях.

Так чи інакше, а процес формування такого простору вже відбувається сьогодні: можливість надшвидкої передачі інформації та її розповсюдження (обміну ідеями), мобільність, збереження інформаційного масиву без прив'язки до матеріальних носіїв (у віртуальному наднаціональному «світі» глобальної інтернет-мережі) тощо. Утворення нових спільнот та нових організацій: ідеї розповсюджуються по усій земній кулі із надзвичайною швидкістю, підхоплюються іншими людьми, розвиваються і входять до культури не лише у вигляді піднесених мистецьких, поетичних та наукових образів, але й у вигляді звulьгаризованих символів масової культури.

Раціоналістичні та логоцентричні філософські конструкти Модерну вже давно не в змозі дати гідну відповідь викликам сучасних процесів, тому їм на зміну прийшла філософія Постмодерну. Однією з її важливих складових є філософська концепція діалогу (М. Бубер, М. Бахтін), яка постулює діалог як основу будь-яких відносин людини: «людина-людина», «людина-природа», «людина-культура» тощо. Близькою до неї у цьому сенсі є філософія екзистенціалізму, пізнавальні зусилля якої сконцентровані не на меті людського життя та існування, а на осмисленні самого цього процесу.

З огляду на те, що *діалогічність та процесуальність* стали основою сучасної культури, ці дві течії видаються дуже актуальними. Цілком можливо, що дві вказані тенденції сучасного світу пов'язані із надшвидким темпом розвитку постіндустріального суспільства (першими цей процес відмітили футурологи Е. Тоффлер та Ф. Фукуяма), коли поставлені цілі досягаються надто швидко і втрачають свою актуальність (як у часі, так і у смислі): «Прискорен-

ня – це нова соціальна сила, [...] тимчасовість – її психологічна паралель» [3, с. 30]. Тобто, певна «мета» починає втрачати своє сутнісне значення орієнтиру та критерію – людина більше не може її використовувати для свого укорінення в бутті. Сьогодні, як ніколи раніше в історії людства, процес має більше значення ніж результат. Якщо фундаментальна мета більше не є важливою (значимою), то таким стає процес і засади на яких він буде відбуватися.

Ці тенденції розповсюджуються і на сферу освіти. Освітній процес – це процес, в центрі якого перебувають «знання». Проте у XXI столітті поняття «знання» втратило свою сакральну цінність, на передній план виступає поняття «інформація», яке є одним із ключових понять сучасного світу. А оскільки «поняття інформації зазвичай передбачає наявність принаймні трьох об'єктів: джерела інформації, споживача інформації та передавального середовища» [2, с. 431], то у своїй суті *освітній процес стає діалогом*.

Таким чином, цілком аргументовано можна стверджувати, що основою сучасної освіти (як і усього процесу функціонування інформаційноцентрованої та процесуальної культури) є діалог: «змістом сучасного освітнього процесу в цілому має стати перехід від школи знання до *школи розуміння*» [1, с. 5]. Отже, якщо у процесі глобалізації, будуть знищені національні особливості – цей діалог припиниться, адже не буде опонента (співрозмовника). Стає очевидним, що завданням наук гуманітарного циклу має бути не уніфікація, а *збереження наявних відмінностей, підтримання їх існування*. Відмова від діалогу (а він можливий лише за наявності протилежного, відмінного), по суті, веде до відмови від істини: «Шукати істину означає постійно бути готовим до комунікації і чекати цієї готовності від інших» [4, с. 170]. Істина не може бути досягнутою, не може бути статичною, а лише відбувається у процесі – процесі комунікації.

Розуміння та істина є лише метою науковця і наукової спільноти, тоді як одним із засобів її досягнення є конструктивний діалог. Німецький філософ-екзистенціаліст К. Ясперс дуже влучно назвав цей процес «боротьбою». Але у цій боротьбі не може бути переможців, бо проходить вона не в ненависті та злості, а з повагою і любов'ю до опонента: «Боротьба за істину в умовах свободи є боротьба любові» [4, с. 170]. Діалог саме на таких засадах має бути, як в основі культури в цілому, так і кожної її окремої частини освіти у тому числі.

Діалог сьогодні ведеться глобально – на рівні держав, культур, в масштабі традиційного розподілу світу на «Схід-Захід» або «Європа» – «Азія». У даному випадку актуалізуються надзвичайно суттєві та архетипні протиріччя, які при відсутності акценту на принципі наукової «любові» в процесі діалогу призводять до дуже негативних наслідків, у тому числі і воєнних конфліктів: «Ми організуємо нову спільноту, [...] але якщо ми не усвідомлюємо цього, то будемо руйнувати самих себе у марних спробах боротьби із завтрашнім днем» [3, с. 207]. А отже, важливою є не лише мета об'єднання та уніфікації, але і сам процес та засади, на яких він відбувається. У цьому відношенні в сфері освіти особливої уваги потребує гуманітарний цикл наук. І особливо з огляду на їх етично-становлювальну та контролюючу функцію відносно наук точних.

Висновки. Таким чином, очевидно, що в основі нового культурного, соціального, наукового та освітнього простору постає діалог на усіх рівнях. І суть цього діалогу полягає не стільки в досягненні певної мети, скільки у самому його процесі. А отже, все вищезазначене дає підстави наголошувати на особливій увазі до трансформаційних процесів перш за все гуманітарно-філософського та культурно-освітнього простору, адже різноманітність їх пізнавального поля живить і підтримує весь комунікаційний процес. А тому метою глобальної гуманітарно-філософської освіти має стати створення загального простору для діалогу із збереженням національних та регіональних особливостей, без надання стійкої або примусової переваги жодній із них.

Список використаних джерел

1. Експлікативні зміни сучасної освіти в контексті трансформацій науки постіндустріального суспільства / П. Ю. Саух // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – № 20. – С. 3–8.
2. Новейший философский словарь : 3-е изд., исправл. – Мн. : Книжный Дом. 2003. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).
3. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.] – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс ; [пер. с нем.] – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.

Каюк Т. В. Особенности трансформации гуманитарно-философского культурно-образовательного пространства в мировом контексте

В статье показана взаимосвязь и взаимовлияние между мировыми и образовательными процессами. Отмечена сложность и неоднозначность глобальных процессов унификации относительно цикла гуманитарных наук. Подчеркнута важность диалога на основе принципа научной «любви» во всех сферах функционирования человечества, а особенно в образовании и науке.

Ключевые слова: образование, унификация, диалог.

Kayuk T. V. Features of the transformation of humanitarian and philosophical cultural and educational space in the global context

The article presents the intercommunication between different processes in the world and educational processes. It is indicated on complication and ambiguousness of global standardization processes in the humanities. It is marked on importance of dialogue on the strength of principle of scientific «love» in the all spheres functioning of humanity, and especially in education and science.

Keywords: education, unification, dialogue.